

Tone Zorn

LETO DNI AVSTRIJSKEGA ZAKONA O NARODNIH SKUPNOSTIH

I.

Vsebina in ozadje zakona o narodnih skupnostih ter ostalih s tem zakonom povezanih zakonskih določil z dne 7. julija 1976, je bila do sedaj najtemeljiteje obdelana v publikaciji *Sodobna vprašanja slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji — Savremena pitanja slovenske in hrvaške manjšine u Austriji*, Ljubljana 1976. Gre za analizo, katere ugotovitve mestoma potrjuje tudi del avstrijske strokovne literature.¹ Analiza je predvsem pokazala, da so izhodišča te zakonodaje izključno restriktivne narave, ter da nimajo za cilj zaščito obeh manjšin, niti njuno pospeševanje na vseh področjih družbenega življenja, ampak, nasprotno, zaščito večinskega, nemško govorečega prebivalstva pred prizadeto manjšino. Pokazalo se je tudi, da pri zakonodaji ne gre za popraviljanje škode, ki je nastala v Avstriji zaradi genocidne politike nacistične oblasti do obeh manjšin, ampak da julijska zakonodaja z ugotavljanjem manjšin (»štetjem posebne vrste«) to politiko samo nadaljuje. Zakonodaja izraža dalje načelen dvom v obstoj slovenske in hrvaške manjšine, saj pogojuje ugotavljanje istovetnosti obeh manjšin z vladno odredbo, ter je s tem ne le v nasprotju z določili avstrijske državne pogodbe, ampak pomeni nadaljnje poslabšanje pravnega položaja slovenske in hrvaške manjšine na Koroškem, Štajerskem in Gradiščanskem.²

Ko se Theodor Veiter dotika julijske zakonodaje sicer omenja, da ta vsebuje tudi pozitivne elemente, k temu pa dodaja vrsto kritičnih opozoril. Tako podčrtuje, da so koroški Slovenci proti ugotavljanju manjšine, predvsem pa poudarja, da predstavlja zakon »diktat večine« ter ob tem povzema ugovore slovenske skupnosti proti zakonu. Dalje zavrača uradno avstrijsko stališče, da gre pri zakonu za »pospeševalno« manjšinsko pravo ter ga tudi nadrobneje opredeljuje, med drugim z ugotovitvami, podanimi v knjigi *Sodobna vprašanja slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji* ... Nadaljnja Veitrova ost je uperjena proti zakonodajalčevi 25 % klavzuli kot pogoju za postavitve dvojezičnih krajevnih napisov. Kritični pogled so tudi naletela določila o uporabi slovenščine pred sodiščem, o predvidenih narodnih sosvetih (ki jih v načelu sicer pozitivno vrednoti) pa pravi, da obstoječa zakonodaja omogoča vključiti vanje tudi »smrtne sovražnike« narodnih skupnosti, podobno kot se je to zgodilo z znano Kreiskyjevo komisijo, namenjeno problemu slovenske koroške skupnosti (običajno imenovano Orstafelkommission; tu ima Veiter v mislih vključitev v to komisijo podpredsednika Kärntner Heimatdienst dr. Valentina Einspielerja).

Ob citirani razpravi se je Veiter dotikal julijske manjšinske zakonodaje še v vrsti prispevkov, objavljenih v dunajskem tedniku *Die Furche*. 3. julija 1976 je na primer pisal, da se gotovo lahko pritrdi »mnogočem, kar vsebuje zakon o narodnih skupnostih«, po drugi strani pa opozarja na tisti del julijske zakonodaje, ki dejansko predstavlja »uradno ugotovitev manjšine« ter mora kot taka imeti za

¹ Theodor Veiter, *Volksgruppenrecht und Volksgruppenproblematik. Der Donauraum*, Wien, zv. 1/2, 1976, 54—69.

² *Sodobna vprašanja slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji — Savremena pitanja slovenske i hrvatske manjine u Austriji*. Ljubljana 1976, 61

posledico »naravnost strahotno decimiranje zavednih pripadnikov manjšin predvsem na Koroškem« pa tudi na Gradiščanskem. Ko govori o 25 % klavzuli kot pogoju za uveljavitev dvojezičnih krajevnih (»topografskih«) napisov Veiter temu pogoju daje značaj etnocida³ ter se s tem pridružuje opozorilom citirane knjige o sodobnih vprašanih slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji. Opozorilo o etnocidu je Veiter ponovil še julija 1977.

Za razumevanje julijske zakonodaje je vsekakor poučno poročilo, objavljeno v graškem listu Südost Tagespost 1. julija 1976, po katerem so ob sprejemanju zakonskega osnutka v ustavnem odboru dunajskega parlamenta pričeli predvsem koroški poslanci iz strahu pred domačo (nacionalistično) reakcijo postavljati nove (protislovenske) zahteve. Koroška ljudska stranka je na primer »v načelu« sicer sprejemala osnutek, vendar pa je ob tem postavila vrsto novih pogojev glede izvedbe predvidenega »štetja posebne vrste«. Poleg tega so nekateri poslanci socialistične stranke, skupaj s predstavnikom FPÖ Scrinzijem, zahtevali nadrobnejša »pogajanja o zakonu«, češ da so »ostali mnogi žgoči detajli zakona nerazjasnjeni«. Značilno je še, da je v tem času predsednik avstrijskih sindikatov ter avstrijskega parlamenta Anton Benya označil »koroški konflikt« za »izrazito politično vprašanje«,⁵ ter s tem plastično označil način njegovega urejanja na strani treh avstrijskih parlamentarnih strank. V teh dneh so se stranke dogovorile še za naslednje »manjše spremembe (manjšinskega) paketa«: vsako leto naj se predloži dunajskemu parlamentu poročilo o položaju koroških Slovencev, dalje sklep, da se pri štetju posebne vrste »vse ki navedejo o manjšinskem jeziku še kak drugi jezik« prišteje k manjšini, gospodarsko podpiranje koroškega obmejnega prostora naj se izvaja tako kot drugod v Avstriji, pač pa je socialistična večina zavrnila predlog ljudske stranke po katerem bi morale biti izvedbene odredbe zakona o narodnih skupnostih enoglasno sprejete v glavnem odbor dunajskega parlamenta.⁶

Zakonodajni dogovor treh strank o zakonu o narodnih skupnostih je 7. julija potrdil dunajski parlament. Značilno je, da so se odgovorni politiki vendarle zavedali diskriminacijske narave tega zakona in ostalih v tem času sprejetih ukrepov na manjšinskem področju. Tako je kancler Kreisky že predvideval slovenski bojkot »štetja posebne vrste« ter poudaril, da bo ugotavljanje manjšine kljub temu izvedeno, ter dodal, da se bo šele potem videlo »kaj bo iz tega nastalo«. Tisk je tudi objavil dogovor treh strank o urejevanju manjšinskega vprašanja. Ta med drugim določa še vnaprejšnje soglasje parlamentarnih strank na področju manjšinske zaščite. Dogovor tudi govori o pripravah za »štetje posebne vrste« ter določa, da je treba podatke tega štetja obdelati na podlagi občinske ureditve iz leta 1955. Po dogovoru je treba pravočasno pripraviti ustrezne akte namenjene ustanovitvi narodnih sosvetov. Značilno je določilo, da bo vprašanje prepustitve hrvaščine kot dodatnega uradnega jezika urejeno šele s prihodnjem dogovorom treh strank. Ob koncu dogovor treh strank pravi, da se v sedanjem trenutku ne predvideva nova manjšinska šolska ureditev, kar pa ne pomeni da ne bo prišlo po uveljavitvi zakona o narodnostnih skupnostih do pogajanj tudi o tem vprašanju.³

Razumljivo je, da je tisk parlamentarnih strank julijsko zakonodajo pozdravil. Socialistični je celo prinesel kanclerjevo zagotovilo, da bo na podlagi zakona o narodnih skupnostih »člen 7 državne pogodbe mogoče po črki in duhu v celoti

³ Die Furche, Wien, 28. februar 1976, št. 9.

⁴ Prav tam, 17. julij 1977, št. 29.

⁵ Kleine Zeitung, Klagenfurt, 2. julij 1976, št. 151.

⁶ Salzburger Nachrichten, Salzburg, 2. julij 1976, št. 151.

⁷ Po povzetku v Kärntner Tageszeitung, Klagenfurt, 7. julij 1977, št. 152.

⁸ Prav tam.

izpolniti. Parlamentarno obravnavanje te materije — je še dodal — pa je dokaz, da resno misli storiti (na tem področju) mnogo več kot to zahteva državna pogodba.⁹

Iz tega je še poučna izjava dr. Felixa Ermacora, avstrijskega manjšinskega izvdenca ter poslanca ljudske stranke, da pomeni zakon o narodnostnih skupnostih »skorajda« model za urejanje evropskih manjšinskih vprašanj. Dejal je tudi, da bi se moglo ob julijski zakonodaji govoriti o reviziji državne pogodbe, v kolikor bi izvedba te zakonodaje zavisela od posebnega ljudskega štetja. To pa v tem primeru ne drži, saj zakonodaja predvideva le »tajno povpraševanje« prizadetega prebivalstva, ki ga je mogoče označiti (upoštevajoč vse pomisleke) le kot »orientacijska pomoč«. Podobno kot Kreisky je tudi Ermacora menil, da je normativni dolg Avstrije na področju izpolnjevanja obvez državne pogodbe z zakonom o narodnostnih skupnostih »več kot izpolnjen«.¹⁰

Poglede SPÖ kot vodilne politične stranke na slovensko vprašanje je v prihodnjih dneh dal tudi koroški deželni glavar Leopold Wagner. Na vprašanje, kakšen naj bo »zgodovinski kompromis« med obema narodnostnima skupnostima na Koroškem, je dal vedeti, da bi bil tak »kompromis« mogoč s pristankom slovenske manjšine na julijsko zakonodajo z vsemi njenimi posledicami, se pravi tudi na »štetje posebne vrste«. K opozorilu manjšine, da bo bojkotirala ta nedemokratski postopek je Wagner ponovno zatrdil, »da mnogi Slovenci ne pristajajo na grožnje z bojkotom«. Govoril je še o Kärntner Heimatdienstu ter poudaril, da prepoved te protimanjšinske organizacije ne pride v poštev,¹¹ ali drugače rečeno: za avstrijskega zakonodajalca ne velja zadevno določilo člena državne pogodbe, ki prepoveduje delovanje protimanjšinskih organizacij.

Še več. Le nekaj dni zatem je glasilo koroških socialistov zapisalo, da je treba Slovincem »instalirati« novo vodstvo, se pravi, da je treba Slovincem vsiliti take voditelje, ki se bodo v vsem uklanjali nemškemu nacionalizmu. Med poskusi te vrste pomeni tudi ustanovitev takomenovanega Dachverbanda der Kärntner Volksgruppen povojnega priseljenca na Koroško Helmuta Paradeisa. Tisk je tudi objavil, da je namen Dachverbanda »pospeševanje varstva in ohranitev koroških jezikovnih manjšin« med katere bi po koroški logiki utegnili spadati tudi »vindišarji«. Najavljeno je bilo ustanavljanje krajevnih organizacij Dachverbanda, pa tudi prevzem obstoječih organizacij slovenske skupnosti (!). Predvsem pa naj bi Dachverband skrbel za »krepitev domovinske povezanosti (Slovencev) v skupni Koroški in avstrijski domovini«. Značilno je, da so ob najavi nove organizacije sprejeli Paradeisa predstavniki vseh treh v dunajskem parlamentu zastopanih političnih strank, ter celo predsednik republike Avstrije Rudolf Kirchschläger.¹³ Kljub temu, da bi poskus Paradeisovo pomočjo razbiti enotnost slovenske manjšine ni uspel, se poskusi diskreditirati vodstvo obeh osrednjih slovenskih organizacij niso poglobili. Med njimi naj še zlasti omenimo trditev avstrijskega zunanjega ministra W. Pahra, da predstavnikom slovenske skupnosti manjka vsaka demokratska legitimacija predstavljati slovensko manjšino.¹⁴

Ob tem je značilno, da je Pahr še pred imenovanjem za zunanjega ministra poudarjal, da ima vsak Slovenec pravico se asimilirati v večinski narod ter, da se asimilacija te vrste ne more »prepovedati«.¹⁵ V celoti gre pri tej izjavi za stališče, ki

⁹ Kärntner Tageszeitung, 8. julij 1976, št. 153.

¹⁰ Arbeiter Zeitung, Wien in Kärntner Tageszeitung z dne 18. julija 1976, št. 178 in 162.

¹¹ Kärntner Tageszeitung, 20. julij 1976, št. 163.

¹² Prav tam, 24. julij 1976, št. 193.

¹³ Volkszeitung, Klagenfurt, 17. november 1976, št. 310.

¹⁴ Neue Zeit, Graz, 6. maj 1977, št. 104; Vokszeitung, 6. maj, 1977, št. 104.

¹⁵ Kärntner Tageszeitung, 28. avgust 1976, št. 229.

ga zagovarjajo vse tri parlamentarne stranke; tako znana izjava enega od predstavnikov koroške ljudske stranke, da prostovoljno asimilacija ne pomeni nesreče za pripadnike prizadete manjšine.¹⁶

Še zlasti zanimiva je ocena, ki jo je o avstrijski manjšinski zakonodaji dal bivši deželni glavar Hans Sima. Na vprašanje o letu 1972. je dejal: »Politika, na kateri je bil 1972 zasnovan tudi zakon o postavljanju dvojezičnih napisov na Južnem Koroškem je po mojem mnenju pomenila zavesten napor za iskanje stranske poti, v katero bi privolili tudi koroški Slovenci in ki bi bila sprejemljiva tudi za naši sosed, Slovenijo in Jugoslavijo... Sicer pa smo se za tako politiko dogovorili vsi na čelu s kanclerjem Kreiskim in s tedanjim zunanjim ministrom, današnjim predsednikom Kirchschrägerjem in z vodstvom socialistične stranke na Koroškem«. Na vprašanje o usklajenem nastopanju vseh treh parlamentarnih strank kar se tiče manjšinske zaščite je Sima odgovoril, da je taka linija lahko zaželena le, če ima namen »usklajevanje v smeri iskanja rešitev, ki bi jih enako sprejeli tudi slovenska manjšina. Če pa iščejo enotnost samo zato, da bi uresničili cilje, za katere se že leta borijo ljudje iz Heimatdiensta, pomeni to, da se skušajo izogniti sprejemljivi rešitvi«. ¹⁷

II.

V takem ozračju, ki ga še posebej označuje znani septembrski napad avstrijskih orožnikov na slovenske mladince ob odkritju spomenika koroškemu abverkemferjem v Škocjanu dne 8. avgusta 1976 so se pričele priprave za »štetje posebne vrste«. Med prvimi glasovi namenjenimi štetju je omeniti izjavo koroškega deželnega glavarja Leopolda Wagnerja, da njegova stranka ob štetju ne bo nastopila s propagandno dejavnostjo in da se socialistična stranka ne bo priključila pobudi ljudske stranke o skupni »pojasnjevalni kampanji« parlamentarnih strank. Dalje izvemo, da so na strankarskih pogajanjih na Dunaju poudarili, da za razvoj koroškega vprašanja ne bi bilo koristno, kolikor bi bilo jezikovno štetje preplavljeno z »agitacijskim valom«. Pač pa je bil Wagner prepričan, da bodo masovna komunikacijska sredstva opravila svojo dolžnost.¹⁸ Značilna je bila dalje napoved ljudske stranke, da se bo stranka v primeru socialistične zavrnitve skupnega nastopa prizadevala za »stike« s Kärntner Heimatdienstom in Abwehrekämferbundom.¹⁹

Enako kot deželni glavar, je zavrnil skupno pojasnjevanje tudi avstrijski kancler. Pojasnil je, da podobnega sklepa niso parlamentarne stranke nikoli sprejele, ter dejal, da so izhodišča manjšinske politike pri vsakih od treh parlamentarnih strank različne in da je edino skupno načelo treh strank: »sodelujte pri izpolnitvi zakona«. Kancler je med drugim menil, da bi skupna akcija utegnila dobiti »dramatične akcente« ter bila enaka »nacionalni stiski«. Dalje je opozoril, da bo pričela vlada za obsežno objektivno pojasnjevalno kampanjo, med katero bo tudi sam dvakrat obiskal Koroško.²⁰ Opozoriti je še na kanclerjevo misel, da pomeni najavljeno »tajno ugotavljanje jezika« enega kompromisov, ali po povzetku v koroškem tisku »pri prizadevanjih za konsenz treh strank so bili sklenjeni kompromisi. Eden teh je po kanclerju tudi takoimenovano tajno jezikovno ugotavlja-

¹⁶ Kleine Zeitung, 1. junij 1977, št. 123.

¹⁷ Delo, Ljubljana, 8. september 1976, št. 210; Salzburger Nachrichten z istega dne, št. 9.

¹⁸ Kleine Zeitung, 1. september 1977, št. 203.

¹⁹ Salzburger Nachrichten, 17. september 1977, št. 217.

²⁰ Neue Zeit, 22. september 1977, št. 264.

nje».²¹ Značilno je, da je avstrijska politika ob poskusu, da bi tudi Slovenci pristali na tak kompromis, skušala v to vpreči južnotirolskega deželnega glavarja Silviusa Magnagna.²²

Videti je, da je bila Wagnerjeva izjava le taktične narave, saj je SPÖ pričela že v prihodnjih dneh z lastno pojasnjevalno kampanijo imenovano »socialistična stranka drži besedo«²³ in je socialistični tisk označeval zakon o narodnih skupnostih »po eni strani za izpolnitev še preostalih obveznosti državne pogodbe, po drugi pa za moderni zakon, ki urejuje manjšinsko zaščito v Avstriji bolje kot v katerikoli drugi evropski deželi«.²⁴

Znana je tudi izjava kanclerja Kreiskega, da gredo določila julijske zakonodaje daleč preko obveznosti državne pogodbe.²⁵ Vzporedne so bile dalje sporadične trditve avstrijske vladne stranke, po katerih vodstvi obeh slovenskih osrednjih organizacij na Koroškem, Zveze slovenskih organizacij in Narodnega sveta koroških Slovencev ne predstavljata manjšine; koroški tisk te stranke pa je celo predlagal kanclerju, naj si med manjšino poišče nove »partnerje«.²⁶ Znana je dalje izjava takrat designiranega zunanjega ministra W. Pahra, da gre pri avstrijskem manjšinskem problemom (mišljeni so bili koroški Slovenci) v prvi vrsti za notranjo avstrijsko zadevo.²⁷

V začetku oktobra je tisk sporočil, da se bo vsedrjavno pojasnjevanje »štetje posebne vrste« pričelo 10. oktobra, se pravi na obletnico koroškega plebiscita. Javnost je izvedela, da bo med drugim izšla posebna propagandna brošura (stroški zanjo naj bi znašali vsaj pet milijonov šilingov), vsi stroški za predvideno štetje pa naj bi znašali 20 do 25 milijonov šilingov (v primerjavo: dosedanje subvencije manjšinam za kulturno dejavnost so v najboljšem primeru znašale le nekaj sto tisočakov). Sklenili so tudi, da bodo predvidena štetja parlamentarne stranke pojasnjevale ločeno.

Medtem, ko je kancler konec septembra označil julijsko zakonodajo kot akt, ki gre preko okvira obveznosti državne pogodbe, pa jo je imel med pojasnjevalno kampanijo v Velikovcu za nekakšen kompromis pogojen s soglasjem parlamentarnih strank. Dejal je, da se ugotavljanju manjšine ni dalo odpovedati, kajti manjšinsko vprašanje je mogoče rešiti le ob sodelovanju vseh političnih faktorjev v državi (torej brez sodelovanja neposredno prizadete manjšine in proti njeni volji), ter poudaril, da sta opozicijski ljudska in svobodnjaška stranka pokazali močno »kooperativnost« pri urejevanju manjšinskega vprašanja. — Iz Arbeiter Zeitung izvemo, da po kanclerjevem mnenju obstoječa koroška šolska ureditev popolnoma odgovarja državni pogodbi, medtem ko naj zakon o narodnostnih skupnostih pomeni primerno osnovo za izpolnitev člena 7 po »besedi in duhu«. Kancler se je tudi postavil v bran napovedanega štetja posebne vrste. Štetje je označil za interes države, da dobi »s tajnim in neuplivanim ugotavljanjem podoba o demografski sestavi prebivalstva«, ker slovenski voditelji odločno zavračajo podatke dosedanjih ljudskih štetij, ali drugače rečeno: kancler se je ob tej priložnosti postavil v bran diskriminacijskih jezikovnih podatkov avstrijskih ljudskih štetjih v prvi in drugi avstrijski republiki.²⁸ Kancler je tudi podčrtal, da bo »tajno ugotavljanje materinščine služilo kot »orientacijska pomoč« ter dodal, da »uporaba

²¹ Kärntner Tageszeitung, 24. september 1976, št. 220.

²² Kleine Zeitung, 25. september 1976, št. 224.

²³ Kärntner Tageszeitung, 28. september 1976, št. 220.

²⁴ Prav tam.

²⁵ Neue Zeit, 30. september 1976, št. 252.

²⁶ Kärntner Tageszeitung, 30. september 1976, št. 225.

²⁷ Prav tam, 2. oktober 1976, št. 227.

²⁸ Vladimir Klemenčič, Manipulacija sa statističkim podacima na štetu manjine v Austriji. Problem manjina u jugoslovansko-avstrijskim odnosima, Beograd 1977, str. 106—122.

določil zasidranih v zakonu o narodnostnih skupnosti« ne bo odvisna od najavljenega štetja. Istočasno pa je zagrozil, da v kolikor štetje ne bo uspelo, bo treba najti drugačne »orientacijska pomagala« pri ugotavljanju številčnosti manjšine ter njene teritorialne razporejenosti.²⁹

Skupaj z grožnjami je bilo opaziti poskuse vladne stranke, da bi manjšina vendarle pristala na julijsko zakonodajo. Tako je koroški deželni glavar nekaj dni pred »štetjem posebne vrste« najavil ponovne »pragmatične pogovore« s predstavniki slovenskih organizacij, se pravi s tistimi, ki jim je po drugi strani socialistična stranka odrekala zakonito predstavljati manjšino. Vendar je ostalo le pri pobudi, saj je Wagnerjev napor naletel na takojšnjo zavrnitev ljudske stranke.³⁰

Ob političnih strankah se je v »pojasnjevalno kampanijo« vključila tudi vlada z objavo vrsto časopisnih in televizijskih oglasov. Prvič so se v večinskem koroškem tisku pojavili tudi slovenski oglasi, vendar v slabi slovenščini. Po drugi strani pa je znano, da je plačani oglas objavil tudi koroški fašistični list Unser Kärnten.

Zlasti je podčrtati, da so tik pred obletnico koroškega plebiscita tri koroške parlamentarne stranke izdale skupen poziv Koroščem, naj se udeleže »tajnega ugotavljanja materinščine«. Za stališče treh strank je značilno, da poziv izhaja iz subjektivnega principa pripadnosti posameznika k določeni narodnosti ter pri tem vzporeja strankarsko pripadnost s pripadnostjo posameznika k »narodnostni ali jezikovni skupini«. Poziv pravi, da bodo rezultati štetja poslužili za »podlago pri izpolnitvi ukrepov, predvidenih člena 7 državne pogodbe«. Med drugim v pozivu beremo, da je »vsak demokratično misleč Avstrijec pozvan, da se udeleži tajnega ugotavljanja materinščine«, ali drugače rečeno: napovedani bojkot manjšine naj bi pomenil akt nedemokratičnosti in ne morda obrambe manjšine pred nedemokratičnim postopkom avstrijskih oblasti.³¹

Potem, ko je manjšina napovedala bojkot »štetja«, so se pričeli v večinskem avstrijskem tisku pojavljati spekulativni zapisi o »pomagalih«, če bi bojkot vendarle ne uspel. Spremljalo jih je obsežno prepričevanje Korošcev, naj se vendar udeležijo napovedanega štetja (»volitev«) ter s tem izpolnijo svojo državljanjsko dolžnost. Nacionalistični tisk in organizacije pa so pričele pozivati prizadete, naj se ob tej priložnosti odpovejo slovenskemu jeziku v korist nemške »materinščine«. Neodvisni avstrijski tisk je to zahtevo takole označil: »trditi, da je napoved nemščine kot maternjega jezika pri ljudskem štetju odločitev za Avstrijo, je zgodovinska laž...« ter dodajal, da bi znana plebiscitna odločitev leta 1920 ne bi bila možna brez »znatnega števila glasov slovenske narodne skupnosti«. ³² Svoje je ob 10. oktobru prispeval tudi Kärntner Heimatdienst z vrsto prireditev in nastopov (na primer v Velikovcu), v očitni težnji ponoviti plebiscitno protislovensko vzdušje iz leta 1920.³³

K pozitivnejšim glasom pred 14. novembrom se je tokrat pridružil tudi južno-tirolski deželni glavar Magnago; po njegovem naj bi bil 25 % delež ugotavljenega jezikovno slovenskega prebivalstva kot pogoj za postavitve dvojezičnih krajevnih napisov vendarle previsok. Po njegovem ta spodnja meja lahko znaša 15 %, nikakor pa ne bi mogla biti pod 10 %.³⁴ K vprašanju se je oglasil tudi Leopold Wagner ter v intervjuju za avstrijski radio o 25 % dejal: »Petindvajset odstotkov ni mogoče določiti do pičice natančno. Nihanja rojstev lahko prine-

²⁹ Arbeiter Zeitung, 25. oktober 1976, št. 286.

³⁰ Kleine Zeitung, 6. november 1976, št. 258.

³¹ Kärntner Tageszeitung in Volkszeitung, 7. oktober 1976, št. 271.

³² Salzburger Nachrichten, 12. oktober 1976, št. 228.

³³ Arbeiter Zeitung, 13. oktober 1976, št. 274.

³⁴ Südost Tagespost, Graz, 17. oktober 1976, št. 242.

sejo tu malo več, tam malo manj«, kar bi se moglo razlagati s fleksibilnim glavarjevim pristopom do tega vprašanja. Vendar pa je še isti dan pribil, da bo topografska dvojezičnost uvedena le tam, kjer bo zapisalo najmanj 25 % ljudi slovenščino za materinski jezik ter dodal »14. novembra bodo šteli 'windisch' ločeno in (tega govora) ne bodo prišteli ne k nemščini ne k slovenščini«. Štajersko socialistično glasilo *Neue Zeit* je ob Wagnerjevih izjavah ugotavljalo, da gre pri njih za »odklon od raznih poprejšnjih izjav, v katerih je bilo jasneje poudarjeno, da gre pri štetju le za orientacijsko pomagalo«. ³⁵ Kljub temu je z izjavo povedal več, kot je želel povedati, predvsem pa je skušal zbuditi prepričanje o nesmiselnosti napovedanega slovenskega bojkota, saj je po njegovem nesmiselno se pripraviti o tem, ali je zakon o narodnih skupnostih dober ali slab, ter je grozeče zažugal, da v Avstriji velja to, kar sklene parlament. O prizadevanju socialistične stranke leta 1972 o ureditvi vprašanja dvojezičnih topografskih napisov je dejal: »Priznam, da je socialistična stranka s poskusom, da sama uredi vprašanje dvojezičnih krajevnih napisov storila težko napako. Iz tega smo se naučili in danes nosijo vse (parlamentarne) stranke odgovornost«, zakon narodnih skupnostih pa je ob tej priložnosti označil kot primer, ki naj velja za vso Evropo. ³⁶ V »pojasnjevalno« kampanijo se je med obiskom Koroške vključil tudi predsednik republike Avstrije Rudolf Kirchschläger. Po njegovem naj bi bil zakon o narodnostnih skupnostih izraz »pozitivnega osnovnega stališča do manjšine«, pa tudi to da je julijska zakonodaja obe naši manjšini »zaščitila« in »zavarovala«. ³⁷ Da bi pokazal upravičenost »štetja posebne vrste« je Leopold Wagner med »pojasnjevalno« kampanijo tudi poudarjal, da za tremi parlamentarnimi strankami stoji 94 % vsega koroškega prebivalstva, ali drugače rečeno: 94 % vseh prebivalcev, torej tudi večina Slovencev, podpira julijsko zakonodajo ter njene posledice. Stališče deželnega glavarja je seveda imelo kritično odmevnost med socialistično usmerjenimi Slovenci. ³⁸ Wagner je v tem času zavračal dalje kritična opozorila, da Kärntner Heimatdienst »diktira strankam« v manjšinskem vprašanju, ³⁹ vendar pa je njegov tisk — kar je še posebej značilno — poudarjeno povzema protimanjšinska stališča te organizacije. Med njimi tudi trditev, da je »po desetletnih prizadevanjih tako daleč, da bo vsem Korošcem — seveda tudi Slovencem — priznan svoboden priznavalen princip«. In naprej: »ugotavljanje jezika je akt demokracije ter v nobenem primeru nima 'diskriminacijskega' (značaja) kot to napačno postavljajo slovenski voditelji«. O napovedanem bojkotu pa v heimatdienstovem zapisu beremo, da je »popolnoma nesmiselen«. Značilno je, da je osrednje glasilo koroških socialistov ponatisnilo tudi trditev, po kateri so narodno zavedni Slovenci »nacionalni komunisti«. ⁴⁰

Čeprav so socialisti zavrnili skupen propagandni nastop treh parlamentarnih strank, je vendarle prišlo v občini Škocijan do dogovora krajevnih vodstev treh parlamentarnih strank o skupnih »pojasnjevalnih« nastopih. Poročilo o dogovoru pravi, da »tri stranke upajo, da bo primer škocijanske občine našel posnemanje«. ⁴¹

Pač pa je sedaj postala znana izjava designiranega avstrijskega zunanjega ministra W. Pahra, dana 22. julija predstavnikom slovenske skupnosti o značaju avstrijske manjšinske politike. Ob tej priložnosti je Pahr priznal popolno zavežnost avstrijske manjšinske politike ter opozoril, da je lahko edinole bojkot na-

³⁵ Prim. Delo, 21. oktober 1976, št. 247.

³⁶ Kärntner Tageszeitung, 19. oktober 1976, št. 241.

³⁷ Prim. Delo, 19. oktober 1976, št. 245.

³⁸ Prim. Kärntner Tageszeitung, 21. oktober 1976, št. 243.

³⁹ Prav tam, 23. oktober 1976, št. 245.

⁴⁰ Prav tam.

⁴¹ Kärntner Tageszeitung, 28. oktober 1976, št. 248 in Kleine Zeitung z istega dne, št. 251.

povedanega »štetja posebne vrste« izhod iz zagate, saj bi na tej podlagi prišlo do pogajanj (s Slovenci) o pragmatični rešitvi manjšinskega vprašanja.⁴² Pač pa je v javnosti Pahr zaigral na ostrejšje strune. V primeru, da bi »štetje posebne vrste« ne dalo uporabnih podatkov je tako napovedal pritegnitev drugih »orientacijskih sredstev«, kot na primer jezikovnih podatkov štetja leta 1971,⁴³ istemu namenu pa bi lahko služili tudi podatki o številu slovenskih učencev (prijavljenecv k dvojezičnemu pouku), število naročnikov slovenskih listov, članstvo slovenskih kulturnih organizacij ter moč slovenskih zadrug.⁴⁴

Pahr je v razgovoru s časnikarji v tem času priznal, da je postalo vprašanje zaščite slovenske in hrvaške manjšine eno osrednjih avstrijskih notranjepolitičnih vprašanj, dejstvo, ki pojasnjuje sočasna prizadevanja oblasti in parlamentarnih strank, da bi vsaj v določeni meri vendarle uspele s »štetjem posebne vrste«, med drugim tudi z pritiskom na manjšino, da bi pristala na julijsko zakonodajo ter na njena določila.

»Pojasnjevalna« kampanija ni bila omejena le na parlamentarne stranke ter vladne organe, ampak se je ob Kärntner Heimatdienstu vključevala vanje tudi vrsta siceršnjih nemškonacionalnih organizacij, tudi takih z neonacističnim značajem (na primer ANR, Aktion Neue Rechte). Ostalo pa ni le pri prepričevanju Slovencev, da bi se dali prešteti, ali še bolje, da bi se odpovedali svojemu jeziku, ampak so, podobno kot že večkrat dvigale temperaturo tudi bombe. V noči med 30. in 31. oktobrom je bil razstreljen partizanski spomenik na Komlju, tik pred 14. novembrom pa je počila bomba na železniški progi Celovec—Sinča vas.⁴⁵

Dokumentacija tudi opozarja, da so uradne oblasti skušale pred 14. novembrom zamegliti pravi značaj protimanjšinskega ukrepa. Še zlasti bi pokazali na izjavo W. Pahra, po kateri izvedba zakona o narodnostnih skupnosti ni odvisna od danega štetja. Slednje po njegovem tudi ne predstavlja »ugotavljanja« manjšine, ampak je le eno od več »orientacijskih pomagal«. Zatrnil je celo, da so predstavniki manjšine na predhodnih razgovorih sprejeli 95 % vseh določil zakona o narodnostnih skupnostih pa tudi to, da je le postavitve dvojezičnih krajevnih napisov povezana »z znatno večino« (četrtno) pripadnikov manjšine.⁴⁶ Samo »štetja posebne vrste« pa je tisk vrednotil kot »mešanico med volitvami in štetjem«, ali drugače rečeno: pri napovedanem štetju ne gre za ugotavljanje jezikovne pripadnosti južnokoroškega prebivalstva, ampak za »volilno« (subjektivno) odločanje prizadetih k tej ali drugi narodnosti. S tem pa postane razumljiva »pojasnjevalna« kampanija parlamentarnih strank, ki je na Koroškem vodila k prizadevanju, da bi se Slovenci odrekli materinščini na račun večinskega naroda. To dalje pojasnjuje »volilno« koroško vzdušje, med katerim je koroško-nemški nacionalizem postavil zahtevo po vpisovanju nemščine kot izključnega maternega jezika pri »štetju posebne vrste« 14. novembra. S tem postajajo razumljivi tudi bombni atentati, saj je bil njihov namen podžigati protislovensko vzdušje v deželi.

III.

Potek »štetja posebne vrste« in njegovi rezultati so znani.^{46a} V nasprotju z napovedmi predstavnikov parlamentarnih strank se je to pot pokazala strnitev slovenske manjšine okrog obeh njenih osrednjih organizacij, Zveze slovenskih

⁴² Prim. Naš tednik, Celovec, 28. oktober 1976, št. 44.

⁴³ Südost Tagespost, 6. november 1976, št. 257.

⁴⁴ Kärntner Tageszeitung, 12. november 1976, št. 26.

⁴⁵ Salzburger Nachrichten ter Kleine Zeitung 12. novembra 1976.

⁴⁶ Volkszeitung, 12. november 1976, št. 305.

^{46a} Vladimir Klemenčič, cit. d. Podpisani podatki »štetja posebne vrste«. Podpisani podatki in štetje posebne vrste, 14. novembra so bili naslednji:

organizacij ter Narodnega sveta koroških Slovencev, kar je moral priznati tudi avstrijski tisk. Predvsem pa je ob te mtako manjšini kot večinskemu narodu uspelo z bojkotom ter abstinenco pokazati ne le absurdnost julijske manjšinske zakonodaje, ampak tudi diskriminacijski značaj medstrankarskega dogovarjanja na račun in mimo neposredno prizadete manjšine.

Nelagodnost, ki jo je na strani odgovornih zbudil potek »štetja posebne vrste«, je že v prihodnjih nakazala vest o skorajšnjem sestanku parlamentarnih strank, na katerem naj bi razpravljali o nastalem položaju.⁴⁷ Značilno je, da je bil Kreisky sedaj znova pripravljen sestati se s Slovenci. Na vprašanje, kako bodo odgovorni obravnavali osebe z »vindišarsko« materinščino, je Kreisky po pisanju lista dejal, da imajo »profesorji 'windisch' za različico slovenščine«.⁴⁸ Po njegovem bo Avstrija z zakonom o narodnostnih skupinah izpolnila določila člena 7 državne pogodbe. O uspelem bojkotu »štetja« priča Kreiskijeva izjava dana še pred štetjem, po kateri bi poziv k bojkotu spodletel, če bi našteali vsaj 10.000 oseb slovenskega jezika.⁴⁹ Omenimo naj še, da je kancler dva dni pred štetjem »radi nesebičnega sodelovanja« pri uresničevanju zakona o narodnostnih skupnostih odklikoval tri strankarske izvedence Ralfa Unkarta (SPÖ), Felixa Ermacoro (ÖVP) in Heinricha Oratorja (FPÖ).

Kljub polomu vlada vendarle ni odstopila od začrtane poti. O tem priča kanclerjeva napoved, dana na medstrankarskem sestanku 19. novembra. Po njej bi se formirali manjšinski sosveti na podlagi spodletele »jezikovne poizvedbe«, v kolikor pa bi ti podatki ne nudili zadostne podlage, pa bi bilo treba pritegniti podatke do tedanjih ljudskih štetij, in to kot »orientacijsko pomoč«.⁵⁰ Tisk je tudi poročal o dogovoru treh strank, po katerem naj bi se postavili sosveti le za manjšine z več kot 5000 pripadniki.⁵¹ Na sestanku je tudi prišlo do spora med Kreiskim in predsednikom koroške FPÖ dr. Ferrari-Brunnfeldom, ki je skušal pri uveljavljanju zakona o narodnostnih skupnostih upoštevati popisni rezultat, po

Materin jezik

Zvezna dežela	Voljnih upravičencev	Oddanih popisnic	Veljavnih popisnic	nemški	hrvaški	slovenski	madžarski	drugi
Dunaj	1.475.254	379.494	377.409	360.970	1.630	4.747	2.329	7.733
Nižja Avstrijska	1.371.646	332.947	331.746	327.977	739	921	705	1.404
Zg. Avstrijska	1.196.305	245.409	244.660	241.620	641	860	413	1.126
Štajerska	1.178.773	305.126	304.050	299.931	762	1.831	481	1.045
Tirolska	534.394	47.287	47.106	46.267	88	258	124	369
Koroška	522.172	451.178	444.858	438.542	626	3.941	336	1.413
Salzburška	406.974	75.616	75.391	74.265	156	499	136	335
Gradišćanska	266.429	72.969	72.642	67.642	2.946	87	1.838	129
Predarlška	260.858	13.199	13.168	12.802	31	139	76	120
Avstrija	7.212.796	1.923.225	1.911.030	1.870.016	7.619	13.283	6.438	13.674

Izid popisa na južnem Koroškem:

Voljnih upravičencev 107.678, oddanih popisnic 100.727, neveljavnih popisnic 4.833, materin jezik: nemški 92.369, hrvaški 208, slovenski 2.535, madžarski 149, drugi 633.

⁴⁷ Kleine Zeitung, 12. november 1976, št. 263.

⁴⁸ Neue Zeit, z istega dne.

⁴⁹ Salzburger Nachrichten z istega dne.

⁵⁰ Kärntner Tageszeitung, 20. november 1976, št. 267.

⁵¹ Arbeiter Zeitung; Südost Tagespost 20. novembra 1176, št. 311 in 269.

katerem naj bi bilo na Koroškem vsega 2600 oseb slovenskega jezika, ali drugače rečeno: za Koroško narodnostni sosvet sploh ne bi prišel v poštev. To zahtevo je kancler zavrnil ter dal vedeti, da bi mu pri izvedbi manjšinske zakonodaje zadostovalo soglasje ljudske stranke kot druge najmočnejše politične stranke, kar pomeni, da bi bil v določenem smislu pripravljen odstopiti od trojnega konsenza.⁵² Značilno pa je, da je Kreiskyjeva izjava naletela na odklonitev ljudske stranke.⁵³

IV.

Na pobudo manjšine je po daljšem oklevanju odgovornih devetega decembra vendarle prišlo do sestanka kontaktnega komiteja,⁵⁴ na katerem je manjšina pojasnila svoja stališča do odprtih vprašanj manjšinskega varstva. Čeprav je po kanclerjevi izjavi potekel razgovor »zelo dobro«, sestanek ni rodil sadu. Značilna je kanclerjeva pripomba, da je sestanek potekal »v avstrijski klimi« ta pa je bila, kot je videti, usmerjena predvsem v poskus spraviti manjšino v sosvet in s tem doseči njen pristanek na julijsko zakonodajo. Kljub vsemu so se Slovenci zavzeli za nadaljnje delovanje kontaktnega komiteja.⁵⁵

Prigovarjanju vlade so v prihodnjih tednih sledila prizadevanja koroških oblasti, da bi diskreditirale vodstvo slovenske manjšine ter po tej poti dosegle pristanek koroških Slovencev na ukrepe, sloneče na julijski zakonodaji. V ta namen so na dan ponovnega sestanka parlamentarnih strank januarja meseca aretirale tajnika Narodnega sveta koroških Slovencev Filipa Warascha s prozorno obtožbo, da je pred 14. novembrom načrtoval razstrelitev osrednje celovške transformatorske postaje. Najbrže ni naključno, da je vlada v dneh pred Waraschevo aretacijo sprejela odredbo o narodnih sosvetih, se pravi organov, ki bi odvzela koroškemu Slovincem in gradiščanskim Hrvatom njihove zakonite predstavnike. Značilno je tudi da je Kreisky v tem času razmišljal o možnosti delovanja sosvetov tudi v primeru, če bi jih manjšina bojkotirala.⁵⁷

Vzporedno s tem je javnost izvedela, da bodo dvojezični krajevni »topografski« napisi postavljeni v vsega 9—12 nekdanjih južnokoroških občinah (od 62!), medtem ko bi bila slovenščina kot drugi uradni jezik dopuščena le v 15 takih občinah.⁵⁸ Poučno je v tej zvezi stališče koroške FPÖ, ki bi bila pripravljena postaviti dvojezične napise v največ štirih do petih nekdanjih občinah. Pri tem se je stranka sklicevala na svoje »stike s Kärntner Heimatdienstom, ki se zavzema za minimalno rešitev.«⁵⁹ Poleg tega je dr. Ferrari-Brunfeld za 26. februar napovedal posebno »obmejno konferenco« v Velikovcu, namenjeno obravnavi zakona o narodnostnih skupnostih, udeležili pa naj bi se je predvsem funkcionarji in mandatarji stranke iz jezikovno mešanega dela Koroške. Poučno je bilo še pisanje tiska, da »del mladih svobodnjakarjev pripada 'Kärntner Heimatdienstu' ter javno odklanja predloženo (manjšinsko) ureditev.«⁶⁰ Poleg tega je javnost izvedela, da se nekateri funkcionarji Heimatdienstu ukvarjajo z mislijo, da bi na prihodnjih deželnih volitvah nastopili na lastni listi. Po mnenju Kleine Zeitung bi pri takem na-

⁵² Gl. Salzburger Nachrichten, 24. november 1976, št. 273.

⁵³ Volkszeitung in Salzburger Nachrichten 25. novembra 1976, št. 318 in 274.

⁵⁴ Salzburger Nachrichten, 25. november 1976.

⁵⁵ Prim. Kleine Zeitung, 10. december 1976, št. 286; Večer, 11. december 1976, št. 288

⁵⁶ Več o »zadevi Warasch« gl. v Robert Saxer, Der Fall Warasch in den Kärntner Tageszeitungen, izd. Klub Mladje, 1977.

⁵⁷ Kleine Zeitung, 19. januar 1977, št. 14.

⁵⁸ Kleine Zeitung, 30. januar 1977, št. 23.

⁵⁹ Po Salzburger Nachrichten, 1. februar 1977, št. 25.

⁶⁰ Neue Zeit, 4. februar 1977, št. 27.

stopu utegnili dobiti dva do tri mandate, od tega enega ali dva od svobodnjaške stranke; posledica bi bil izpad te stranke iz koroške deželne vlade.⁶¹ Napovedana »obmejna konferenca« je bila torej posledica navedene Heimatdienstove grožnje.

Dalje je bilo opazno prizadevanje dunajskih oblasti in še zlasti deželnega glavarja Leopolda Wagnerja, da bi nemška nacionalna opozicija pristala na ukrepe, sloneče na zakonu o narodnostnih skupnostih. Temu naj bi prispeval tudi obisk posebnega odbora strankarskih izvedencev v Celovcu. Čeprav so se izvedenci ob tej priložnosti sestali tudi s slovenskimi predstavniki, je očiten njihov namen bil doseči pristanek Kärntner Heimatdiensta ter njegovih organizacij Kärntner Abwehrkämpferbunda in Kärntner Landsmannschaft na predvideno manjšinsko ureditev.⁶² Vendar v tem zaenkrat niso uspeli. Ferrari-Brunnfeld je ob obisku izjavil, da mu deželno vodstvo stranke še ni dalo pristanka na trostrankarski sporazum, skliceval pa se je tudi na dejstvo, da Kärntner Heimatdienst še naprej nastopa proti predvideni manjšinski ureditvi.⁶³

Ko je Kreisky v prihodnjih dneh ocenjeval izvajanje zakona o narodnih skupnostih, je omenjal načelno soglasje treh strank k temu zakonu. Istočasno pa je moral priznati, da je naprej odprto vprašanje obsega predvidenih ukrepov. Vidna je bila še kanclerjeva težnja, da bi odgovornost za predvidene ukrepe prevrgel na koroške politične stranke, s tem pa posredno tudi na Kärntner Heimatdienst. Ob tem je dejal, da je vlada voljna sprejeti vsako rešitev, ki bi jo sprejele te stranke! Koroškim Slovencem pa je predlagal, naj vstopijo v predvideni sosvet tudi, če se ne strinjajo z zakonom o narodnih skupnostih.⁶⁴ Dejstvo, da so udeleženci »obmejne konference« — udeležilo se jo je tudi deželno vodstvo FPÖ — pristali na predlog, po katerem naj bi postavili dvojezične krajevne napise na vsega devetih nekdanjih občinah ter dopustili slovenščino še v petih nadaljnjih, dokazuje, da je na tako rešitev posredno pristal tudi Heimatdienst. Socialistični tisk je velikovski sklep pospremil z ojačanjem, češ, sedaj je »odprta pot za ploden dogovor treh strank v manjšinskem vprašanju.«⁶⁵ Prvega marca je sledilo skupno sporočilo predsednikov treh v deželnem zboru zastopanih strank kanclerju, da so dosegle soglasje o tem, kje naj se postavijo dvojezični krajevni napisi, ter v katerih občinah bodi slovenščina drugi dodatni uradni jezik. Sporočilo pravi, da so koroški predlogi prilagojeni koroški »realnosti«, ter poudarja, da stranke zagovarjajo uporabo dobljenih jezikovnih podatkov štetja z dne 14. novembra.⁶⁶

Pismo predsednikov treh koroških parlamentarnih strank je že v prihodnjih dneh pospremila eksplozija bombe, položene na železniško progo v bližini Svetne vasi. Namen atentatorjev nedvomno kaže takojšen napad Kärntner Heimatdiensta na manjšino, češ da je krivec za atentat,⁶⁷ ali drugače rečeno: eksplozija naj bi pripomogla k zožitvi še tistih pravic, ki so jih bile parlamentarne stranke pripravljene dati slovenski manjšini. Da so šla strankarska razpravljanja še naprej v to smer dokazuje skoraj sočasno stališče koroškega vodstva ljudske stranke, po kateri naj se uvede slovenščina kot dodatni uradni jezik v vsega devetih in ne kot je bilo predvideno v 14 občinah.⁶⁸ Med sočasne pritiske na manjšino spada dalje stališče Leopolda Wagnerja, po katerem z uvedbo sedmojuljske zakonodaje preneha z delovanjem kontaktni komite. Po njegovem naj bi bil predviden

⁶¹ Kleine Zeitung, 5. februar 1977, št. 29.

⁶² Neue Zeit in Kleine Zeitung 11. februarja 1977, št. 33 in 34.

⁶³ Prav tam; Delo, 12. februar 1977, št. 35.

⁶⁴ Prim. Arbeiter Zeitung in Neue Zeit, 22. februarja 1977, št. 42.

⁶⁵ Kärntner Tageszeitung, 22. februar 1977, št. 42.

⁶⁶ Kärntner Tageszeitung in Volkszeitung 2. marca 1977, št. 49.

⁶⁷ Prim. Volkszeitung, 10. marec 1977, št. 65.

⁶⁸ Gl. Salzburger Nachrichten, 5. april 1977, št. 79.

sovset celo višja inštitucija od tega vladnega organa.⁶⁹ Da bi vendarle prekrili polom vladine manjšinske politike je Dunaj konec marca sklical nov sovset z manjšino, tokrat pod okriljem ustavne službe pri uradu avstrijskega kanclerja. Sestanek je bil formuliran kot razgovor za pripravo in izdajo slovenskega pravnega besednjaka. Iz razumljivih vzrokov je manjšina povabilo zavrnila, saj je pomenilo degradacijo kontaktnega komiteja.⁷⁰

Zavrnitev pa je na Koroškem naletelo tudi iskanje tistih sedmih članov manjšinskega sosveta, ki naj bi jih imenovala parlamentarne stranke. Po prvotni zamisli koroških politikov naj bi bili to občinski odborniki, »ki se priznavajo k slovenski narodnosti«, dejstvo, da so povabljeni odklonili udeležbo je bil vzrok, da so morali odgovorni odstopiti od tega pogoja.⁷¹ Izvedelo pa se je tudi, da sosvete ne zavračajo le Slovenci, ampak tudi dunajski Čehi in gradiščanski Hrvati. Edini, ki bi bili pripravljeni stopiti v sovset so bili Madžari na Gradiščanskem, vendar se je tudi pokazala težava — to pot na strani parlamentarnih strank, od katerih nekatere (po tisku) »ne morejo najti v svojih vrstah pravih Madžarov«.⁷²

Z namenom, da bi se izmotali iz nastalega položaja sta kancler Kreisky ter Leopold Wagner prišla na dan s predlogom, da bi obiskala Koroško posebna mednarodna komisija. Ta naj bi po vzoru znane misije Amerikanca Shermana Mileasa iz leta 1919 proučevala razmere na Koroškem ter v SR Sloveniji. Zamisel sta pozdravili tudi avstrijski meščanski stranki, namen Kreiskyjevega predloga je bil zbuditi vtis o boljših življenjskih pogojih koroških Slovencev v primerjavi s sorojaki onkraj Karavank.⁷³ Poučen pokazatelj tega položaja pa je bila vsekakor skoraj istočasno izjava avstrijskega zunanjega ministra W. Pahra, s katero je odrekel zakonitim predstavnikom slovenske manjšine vsako demokratično legitimacijo. Istočasno je ponovil zamisel o ustanovitvi novih slovenskih organizacij, ki bi v nasprotju z obema osrednjima organizacijama koroških Slovencev pristale na avstrijsko manjšinsko zakonodajo. Pahrovo stališče je našlo takojšnjo podporo pri koroškem deželnem glavarju.⁷⁴

Kljub polomu manjšinske politike pa je javnost kmalu izvedela, da so tik pred sprejemom še ostale odredbe, sloneče na zakonu o narodnostnih skupnostih. Izvedelo se je tudi, da bodo sprejete odredbe imele v primerjavi s predhodnimi osnutki »določene omejitve«, ki pa v »praksi« ne bodo prišle do izraza (!).⁷⁵ Še bolj poučno pa je bilo poročilo o sprejemu predvidenih odredb o oficiozni Wiener Zeitung. Iz sporočila je videti, da je bilo pri »predelavi« prvotnega osnutka odredb »še zlasti odločilno stališče koroške deželne vlade«, ali bolje rečeno v vladi zastopanih parlamentarnih strank. List je poročal, da se je zakonodajalec pri odredbi o uveljavitvi dvojezičnih krajevnih napisov naslonil na jezikovne podatke, »štetja posebne vrste«. Videti je, da je zakonodajalec uspešen bojkot manjšin obšel s tem, da vse, ki se štetja niso udeležili, istočasno pa molče prešel dejstvo, da so Slovenci pričakajoč tak postopek »volili« tudi druge jezike ne le nemškega in slovenskega. Tako dobljene jezikovne podatke, je zakonodajalec označil za »orientacijsko pomoč«.⁷⁶

Kar pa se tiče slovenskih krajevnih oznak pa je večinski tisk opozoril, da te ne bodo prilagojene slovenski jezikovni normi ampak rabi iz časa habsbur-

⁶⁹ Prim. Kärntner Tageszeitung, 22. januar 1977, št. 16.

⁷⁰ Salzburger Nachrichten, 24. marec 1977, št. 69.

⁷¹ Prim. izjavo Leopolda Wagnerja, Kärntner Tageszeitung, 29. marec 1977, št. 72

⁷² Die Presse, Wien, 3. maj 1977, št. 9731.

⁷³ Kärntner Tageszeitung, 19. april 1977, št. 88.

⁷⁴ Neue Zeit, t. maj 1977, št. 104.

⁷⁵ Salzburger Nachrichten, 24. maj 1977, št. 119.

⁷⁶ Wiener Zeitung, Wien, 1. junij 1977, št. 125.

ške monarhije⁷⁷ avtorstvo teh imen je omenjeno poročilo Wiener Zeitung pripisalo koroškemu deželnemu arhivu.

Ob teh sporočilih je slovenska manjšina najavila pritožbo proti predvideni sedmojuljski zakonodaji pred ustavnim sodiščem. Značilno je bilo ob najavi pisanje dela avstrijskega lista po katerem »poučeni krogi označujejo možnost Slovencev, da uspejo s tožbo, za nikakor slabo«.⁷⁸

Nedvomno je treba prav skozi to perspektivo ocenjevati več izjav kanclerja Kreiskega, ki so drugače v ostrem nasprotju z vrsto njegovih izjav, prilagojenim stališčem večinskih koroških strank. Tako je znana pesimistična kanclerjeva izjava o trostrankarski rešitvi manjšinskega vprašanja, češ, da ni nič bolj uporabna »kot svoj čas spodleteli zakon o krajevnih napisih« (iz leta 1972).⁷⁹ Omenimo naj tudi Kreiskyjevo izjavo, da gre pri zakonu o narodnostnih skupinah za minimalno, pa tudi nezadovoljivo rešitev, sprejeto brez slovenskega pristanka.⁸⁰

Zusammenfassung

EIN JAHR DES VOLKSGRUPPEN-GESETZES

Der Aufsatz verweist auf eine Reihe der Aussagen und Stellungnahmen der offiziellen österreichischen Politik zum Gesetz über die Rechtsstellung von Volksgruppen in Österreich, das am 7. Juli 1976 erlassen wurde (die sogenannte »7. Juli-Gesetzgebung«). Der Autor auch betont, dass anlässlich des Erlassens des Gesetzes die österreichischen Politiker des diskriminatorischen Charakters des Gesetzes, wie auch anderer in dieser Zeit erlassenen Massnahmen im Minderheitenbereich bewusst waren. Andererseits begrüßte die Presse aller drei im Parlament vertretenen Parteien (SPÖ, ÖVP und FPÖ) den Erlass des Gesetzes. Die Presse veröffentlichte sogar die Erklärung des Bundeskanzlers Dr. Bruno Kreisky, dass dieses Gesetz den Artikel 7 des Österreichischen Staatsvertrags von 1955 vollkommen durchführen ermöglichen werde. Charakteristisch ist auch der Hinweis des Kärntner Landeshauptmanns Leopold Wagner zu dieser Zeit, wonach das Gesetz den Kompromiss zwischen den drei im Parlament vertretenen Parteien vorstelle. Der Aufsatz betont, dass es zu diesem »Kompromiss« ohne Beiwirkung und zum Schaden der unmittelbar betroffenen slowenischen und kroatischen Minderheiten, vor allem aber unter dem Druck der Mächte des Kärntner Deutschnationalismus, gekommen ist. Dabei zeigt sich auch die Absicht Österreichs, nicht nur die Minderheitenbestimmungen des Staatsvertrags (Artikel 7) zu revidieren und sie wesentlich einzuschränken, sondern auch um dem Kärntner Slowenen eine neue, den Behörden gehorsame Führung einzudringen (es ist charakteristisch, dass die Presse zu dieser Zeit über die Anstrengungen nach der »Installation« einer neuen Führung der slowenischen Minderheiten mitteilte). Wie bekannt, haben diese Anstrengungen keinen Erfolg hervorgebracht, und auch nicht die sogenannte »Zählung besonderer Art« (tatsächlich die »Minderheitenfeststellung«) im November 1976, die die »7. Juli-Gesetzgebung« unter dem Druck des Deutschnationalismus als Bedingung für die Durchführung einer Reihe der Bestimmungen des Gesetzes über die Volksgruppen eingeführt hat. Es ist auch bekannt, dass die slowenische und kroatische Minderheiten die »Minderheitenfeststellung« erfolgreich boykottiert haben und dass sie dabei von den demokratisch orientierten Österreicher unterstützt wurden. Im Gegensatz zu den Voraussagen der drei parlamentarischen Parteien zeigte sich im November 1976, und auch später, die Treue der slowenischen Minderheit zu ihrer Zentralorganisationen (Zveza slovenskih organizacij — Verband slowenischer Organisationen und Narodni svet koroških Slovencev — Nationalrat der Kärntner Slowenen). Vor allem aber zeigte der Boykott nicht nur die Absurdität der »7. Juli-Gesetzgebung«, sondern auch den diskriminatorischen Charakter der interparteilichen Verabredung ohne Beiwirkung und zum Schaden der unmittelbar Betroffenen.

Nach dem Misserfolg im November 1976 setzten die österreichischen parlamentarischen Parteien und die Regierung die Politik des Beugens dem Deutschnationalismus fort. Es kam zu wiederholten Druck auf die Kärntner Slowenen einerseits, und zur wiederholten Verabredung der drei parlamentarischen Parteien hinsichtlich der Durchführung einiger von diskriminatorischen Bestimmungen der »7. Juli-Gesetzgebung« andererseits.

⁷⁷ Prim. Kleine Zeitung, 22. marec 1977, št. 76.

⁷⁸ Salzburger Nachrichten, 5. junij 1977, št. 128.

⁷⁹ Prav tam.

⁸⁰ Prim. Kleine Zeitung, 14. julij 1977, št. 159.

Abschliessend verweist der Autor unter anderem auch auf die Erklärung des Bundeskanzlers Dr. Kreisky anlässlich des »ersten Jahrestages« der »7. Juli-Gesetzgebung«, nämlich, dass das Gesetz über die Volksgruppen eine minimale und auch unbefriedigende Lösung vorstelle, die ohne Beiwirkung der unmittelbar betroffenen slowenischen Minderheit erlassen wurde.

Summary

ONE YEAR OF THE ACT ON ETHNIC GROUPS

The contribution points out to a series of statements and standpoints of the official Austrian politics regarding the Act on Ethnic Groups, passed on July 7, 1976 (the so called "July the Seventh-Legislation"). The author also underlines that the Austrian politicians were aware of the discriminatory character of the Act as well as of other measures concerning the minority protection they passed in the same period. On the other side, however, the press of the three parliamentary parties (the Socialist Party of Austria — SPÖ, the People's Party of Austria — ÖVP and the Liberal Party of Austria) greeted the so called "July the Seventh-Legislation". The press also published the declaration of the Austrian Federal Chancellor dr. Bruno Kreisky, according to which the Act would enable the complete implementation of the Article 7 of the Austrian State Treaty of 1955. Instructive is also the notice of the Carinthian Landeshauptmann Leopold Wagner, according to which the July the Seventh-Legislation means a compromise among the three parliamentary parties. The contribution emphasizes that it came to the so called "compromise" without cooperation and on the account of the Slovene and Croat minorities that were directly concerned, above all, however, under pressure of the German nationalist powers in Carinthia. Thereby also the intention of Austria was obvious: not only to revise the minority provisions of the State Treaty (the Article 7) and to reduce them, but also to intrude to the Carinthian Slovenes a new leadership, obedient to the authorities (it is characteristic that the press reported about endeavours for "installation" of a new leadership of the Slovene minority). As it is known, this attempt was not successful, and neither was the so called "census of a special kind" (in fact "the assessment of the minority") in November 1976. The "July the Seventh-Legislation" defined it namely under pressure of the German nationalism as a condition for implementation of a series of stipulations of the Act on Ethnic Groups. It is known as well that the Slovene and Croat minorities successfully boycotted the so called "assessment of the minority", whereby they were supported by the democratically orientated Austrians. Contrary to predictions of the three parliamentary parties in November 1976 and later on the Slovene minority manifested to the highest degree its confidence to both central organizations (the Union of Slovene Organizations and the National Council of Carinthian Slovenes). Above all the boycott itself proved not only the absurdity of the "July the Seventh-Legislation", but also the discriminatory character of negotiations among the parliamentary parties on the account of the minorities directly concerned.

After failure in November 1976 the Austrian parliamentary parties and the government still submitted to the German nationalism. On one side the pressure on the Carinthian Slovenes continued, on the other, however, the three parties discussed again the implementation of discriminatory stipulations of the "July the Seventh-Legislation".

In conclusion the author of the contribution points out to the statement of the Chancellor dr. Kreisky on the "anniversary" of the "July the Seventh-Legislation". He namely stated then that the Act on Ethnic Groups meant a minimal and unsatisfactory solution, which had been passed without cooperation of the directly affected Slovene minority.